

Eckhard Jäger: *Der Kupferstecher Karl Kolbe (1777–1842) und seine Rundkarten. Ein Berliner Künstlerleben im Biedermeier zwischen Goldmedaille und Pistolenkugel*, Verlag Rockstuhl 2018, 120 s.

Autorem książki jest dr Eckhard Jäger (ur. 1941 w Lipsku), niemiecki historyk kartografii, znany polskiemu czytelnikowi i historykowi kartografii głównie z pracy o historii kartografii Prus (*Prussia-Karten 1542–1810*, Weissenhorn 1982). E. Jäger studiował historię, historię sztuki i nauki polityczne w Heidelbergu, Erlangen, Hamburgu i na Sorbonie w Paryżu. Swoją pracę doktorską o historii kartografii Prus obronił w Bochum. Początki jego kariery zawodowej w zakresie kształcenia dla dorosłych związane były z Ostakademie w Lüneburgu, przez okres 24 lat był redaktorem czasopisma kulturalno-historycznego „Nordost-Archiv”, a także kierował wydawnictwem książkowym. Wykładał historię kartografii na Uniwersytecie w Lüneburgu i w Rostocku oraz w Wyższej Szkole Muzealnej w Lipsku. Będąc organizatorem wielu międzynarodowych konferencji poświęconych badaniom dawnych widoków i wędrując, opublikował także wiele materiałów pokonferencyjnych na ten temat. Obecnie jest właścicielem antykwariatu z grafiką w Lüneburgu, gdzie mieszka.

Opracowanie dotyczy rzadkich niemieckich map z okresu biedermeieru ograniczonych okrągłą ramką. Każda z nich przedstawia okolice dużego ważnego miasta (*Residenzstadt*). Ich średnica to 25 cm, a wymiary kompozycji mapy precyzyjnie wykonanej nadal jeszcze techniką miedziorytu wynoszą ok. 29 × ok. 32 cm. Autorem i rytownikiem map był Karl Kolbe (Lipsk 1777 – Berlin 1842), dzisiaj prawie zapomniany kartograf działający w Berlinie. Jego „okrągłe” mapy są kombinacją, a raczej połączeniem mapy z informacjami o historii miasta i statystyki ludności. Były one wydane jako mapy luźne w okresie od ok. 1824 do 1845 roku i nigdy nie ukazały się w formie atlasu, dlatego dzisiaj są bardzo rzadkie. Przedstawiają one okolice miasta w promieniu 10 mil (*10 Meilen im Umkreise*) ze szczegółowo, topograficznie przedstawioną siecią drogową i osadniczą oraz zarysem lasów. Na większości takich map zamieszczane są teksty o historii miasta i liczbie ludności (u góry i u dołu drobnymi literami, w większości pochyłymi).

Karl Kolbe opublikował łącznie 18 znanych nam dzisiaj takich luźnych map (większość z nich spotykamy w kilku stanach), które autor recenzji zdołał zlokalizować w różnych, głównie niemieckich bibliotekach i zbiorach prywatnych, a przedstawiających okolice następujących osiemnastu miast: Berlina, Bremy, Drezna, Erfurtu, Hamburga, Hanoweru, Kassel, Kolonii, Lipska, Legnicy, Magdeburga, Monachium, Neustrelitz, Schwerina, Szczecina, Stralsundu, Weimaru i Wrocławia. Dodatkowo obok tych map przedstawiono także w podobny sposób opracowane trzy okrągłe mapy – Berlina, Królewca (Königsberg) i Magdeburga – współczesnego Karlowi Kolbemu także

obecnie mało znanego kartografa o nazwisku F. Nowack (działał w Berlinie w latach 1833–1868).

Wszystkie te mapy E. Jäger opisał szczegółowo w najważniejsza części książki „Katalogu okrągłych

map” (s. 55–63), który zawiera łącznie 39 pozycji, opisując zatem 39 takich map i ich stanów. Na następnych stronach w rozdziale „Okrągłe mapy i ich teksty” (s. 64–101) z liczby tej tylko 22 mapy zilustrowano w kolorze, a przy 16 z nich dodatkowo jeszcze podano teksty o historii miasta i ludności. W grupie tej znalazły się najbardziej interesujące polskiego czytelnika trzy mapy: okolic Wrocławia (s. 70–71), Legnicy (s. 86–87) i Szczecina (s. 98–99). Brak ilustracji pozostałych map, przy liczącym tak mało pozycji katalogu, należy uznać za jego minus.

Dokładne biogramy kartografów Karla Kolbego i F. Nowacka możemy znaleźć w ważnym i cennym rozdziale „Osoby i wydawnictwa związane z Karlem Kolbe” (s. 44–54), w którym autor podaje biogramy osób związanych z berlińską produkcją kartograficzną tamtych lat. Znaleźć tu możemy biogramy osób, których próżno szukać w dotychczasowych źródłach.

Eckhard Jäger w czasie pracy nad swą książką w wielu archiwach odnalazł liczne osobiste listy Karla Kolbego oraz sprawozdania (raporty) dotyczące jego osoby, które przybliżają nam jego stosunki ze zleceniodawcami. Później, w ciągu dalszego życia listy te kierowane do ministra kultury, a nawet do króla pruskiego, zdradzają ciężką sytuację życiową K. Kolbego. W listach znajdujemy także opis szybkiej i nieskomplikowanej pomocy ze strony urzędów. Co więcej, E. Jäger przybliży także ekonomiczne aspekty życia K. Kolbego: osobiste wydatki, czas pracy oraz wy-

brane przykłady kosztów utrzymania. Jego sytuacja – coraz bardziej popadająca w niedostatek rodzina z siedmiorgiem dzieci, a on sam z postępującą depresją – nie dawała perspektyw lepszej przyszłości, co doprowadziło w końcu do samobójczego kroku na otwartej ulicy w Berlinie. Przykład takiego życia artysty na podstawie dokumentów z epoki pokazuje całkiem inne strony od tych, jakie zwykle łączymy ze spokojną epoką *biedermeieru*. Te ciekawe informacje autor zawarł w drugim rozdziale „Karl Kolbe – Życie i twórczość” (s. 6–42). Bardzo interesujący jest ostatni krótki rozdział „Kilka informacji o zarobkach rytownika, cenach i kosztach utrzymania” (s. 114–116), który jak mówi sam jego tytuł, ciekawie odpowiada na wiele takich pytań.

Warto jeszcze wspomnieć o przedostatnim rozdziale „Dawne i współczesne okrągłe mapy innych autorów” (s. 107–113), w którym autor wymienia z podaniem ich ilustracji 11 znanych z historii kartografii

okrągłych map – od przykładu mapy Księstwa Wirtemberskiego z pierwszego wydania atlasu Gerarda de Jode z 1578 roku po inne XIX-wieczne lokalne niemieckie mapy tego rodzaju. Zaskoczeniem jest tu opisanie przez tak doświadczonego historyka kartografii, jakim jest dr E. Jäger, mapy brytyjskich dominiów w Niemczech (s. 107) jako anonimowej. A przecież jest to – wprawdzie bardzo rzadka – mapa londyńskiego wydawcy i sprzedawcy map George'a Willdeya (działał w latach 1707–1737).

Bohater książki – Karl Kolbe w czasie swojej pracy zawodowej i artystycznej kariery przeżył wszystkie wzloty i upadki, od złotych medali po długi, od entuzjastycznych zachwyty kolegów po fachu po czyn samobójczy. Dzięki pracy E. Jägera jego postać dopiero teraz doczekała się biograficznego opracowania, podobnie jak i dzieło jego życia.

Kazimierz Kozica (Warszawa)

